

оғаш естіледі. Алайда, нақты жағдай әлі де Ян Бреммер мен Нуриэль Рубинидің мәлімдемелерімен келісіледі, таяу 20 жылда сауда-экономикалық келіссөздер ынтымақтастық пен ырықтандырудан гөрі, бәсекелестік пен протекционизмге негізделген болатын [2].

Қорытынды жасай отырып, ДСҰ шеңберінде БРИКС елдері сауда және ауыл шаруашылығы саласындағы мәселелерді талқылау кезінде білдіретін неғұрлым типтік идеялар, дамыған елдер субсидиялар, квоталар және нарықтарға қол жеткізуді шектеу арқылы кедергісіз сауданы бұзады, бірақ сонымен бірге дамушы елдер үшін олардың азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және олардың ауыл шаруашылығының осал секторларын одан әрі дамыту мақсатында ерекшеліктерді енгізуді талап етеді.

Осылайша, БРИКС елдерінің трансаймақтық әріптестігінің ерекшелігі жаһандық өзара іс-қимыл жүйесіндегі елдердің осы тобының әлеуетіне оң әсер етеді. Өңірлік көшбасшылар-БРИКС тобының елдерінің трансаймақтық бірлестігі қазіргі уақытта БРИКС қатысушы елдер арасындағы саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени байланыстарды нығайтуда. Дегенмен, БРИКС елдерінің бірлігін ажырататын көптеген кедергілер мен факторлар бар, бұл қазіргі уақытта БРИКС тобына толыққанды саяси-экономикалық интеграцияға қол жеткізуге мүмкіндік бермейді. Алайда, әлемдік саясат пен экономикадағы алдыңғы жоспарға көп орталықшылдық пен көпфакторлы тепе-теңдік қағидаттары көрініс тапқан фактіні есептен шығару мүмкін емес.

Әдебиеттер тізімі

1. Официальный сайт Национального Комитета по исследованию БРИКС. <http://media.rsp.ru/document/1/f2eb3b415cffe9aa7001c155904efea.pdf>
2. BRICS 2015. // <http://en.brics2015.ru/docs/index/faq.html>.

Қазақстандағы венчурлық бизнесті басқару ерекшеліктері мен даму алғышарттары

К.Т.Таттымбетова¹, Ш.А. Қоғабаяева²

¹ Экономика және халықаралық бизнес кафедрасының аға оқытушысы

² «Әлемдік экономика» мамандығы бойынша 2 курс студенті
t_k_t_77@mail.ru, Shynar.Kogabaeva@bk.ru

^{1,2} Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.

Аннотация: Бұл мақалада Қазақстандағы венчурлық инвестициялардың ерекшелігі қарастырылған. Венчурлық бизнестің бүкіл өмірлік циклінің жұмысы венчурлік басқарудың арнайы жүйесі арқылы жүзеге асырылатындығы айтылады. Венчурлік фирма жаңа технологиялар мен өнімдерді әзірлеумен және енгізумен айналысатын коммерциялық ғылыми-техникалық компания болғандықтан венчурлық бизнес инновациялық қызмет болып табылатын кәсіпкерлік қызметпен байланысты екені көрсетіледі.

Кілтті сөздер: венчур, инвестиция, инновация, техника, инвестор, нарық, IT

Қазіргі мемлекеттің экономикалық, әлеуметтік және саяси күшінің кілті жоғары технологиялармен қамтамасыз етілген. Бірақ технологияның жоғары дамуы қоғамның оларды үнемі өндіріп отыру қабілетінде емес, оларды нарыққа өткізу және өнімдер мен қызметтерді тұтынушылардың қажеттілігіне тез айналдыру қабілеті болып табылады. Технологияларды коммерциаландыру тетігінің қазіргі заманғы тұжырымдамасының мәні- технологияны ғылымнан өнеркәсіпке ауыстыру негізінде барлық инновациялық субъектілердің (ғалымдар, әзірлеушілер, инвесторлар, кәсіпкерлер, үкімет және тұтынушылар) белсенді серіктестігімен және зияткерлік меншік құқығын толығымен әзірлеуші және өнертапқыштың іске асырумен ғана тиімді бола алады [1].

Соңғы жылдары венчурлық бизнес кеңінен дамуда. Бұл технологиялық инновацияның бір түрі. Венчурлық бизнес ғылыми зерттеулердің нәтижелерін коммерциализациялауға тән. Венчурлық бизнесті жеке меншік институт ретінде дамыту интеллектуалды мүмкіндіктің қаржылық ресурстармен бірігуінің нәтижесі болып табылады. Ғылыми-техникалық прогресс экономикалық дамудың маңызды факторы ретінде бүкіл әлемге танылған және қазіргі кезде инновациялық процестің тұжырымдамасымен байланысты. Бұл ғылымды, технологияны, экономиканы, кәсіпкерлікті және менеджментті біріктіретін бірегей процесс. Ол инновацияларды әзірлеуден және енгізуден тұрады

және идеяның пайда болуынан бастап оны коммерциялық іске асыруға дейін созылады, осылайша өндіріс, айырбастау және тұтыну қатынастарының барлық кешенін қамтиды. Венчурлік фирма жаңа технологиялар мен өнімдерді әзірлеумен және енгізумен айналысатын коммерциялық ғылыми-техникалық компания болғандықтан венчурлық бизнес инновациялық қызмет болып табылатын кәсіпкерлік қызметпен байланысты. Венчурлық бизнестің бүкіл өмірлік циклінің жұмысы венчурлік басқарудың арнайы жүйесі арқылы жүзеге асырылады: акпараттық қолдау, жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау, реттеу. Қаржылық ресурстар венчурлік капиталды құру, оның функционалды ерекшеленуі оның адами ресурстармен бірігуімен байланысты.

Жаңа өнімді өңдеумен айналысатын инновациялық компаниялар үшін олардың инновациялық даму сатысына, нарықта осындай ұйымдардың қызмет ету мерзіміне байланысты өзіндік ерекшеліктері болады. Инновациялық процестің кезеңіне сәйкес кәсіпорынның инновациялық өнімді жүргізу асырудың келесі кезеңдері жүзеге асырылады:

- Идеяның тууы
- Бастапқы кезеңі
- Зерттеу үлгісі
- Нарыққа шығуы
- Дамуы
- Кенеюі
- Жетілуі

Кәсіпорынның өмірлік циклінің әр кезеңінде сауданы жүргізу үшін қаржылық ресурстар, тәжірибемен мен білімге қажеттілік туындайды.

Қазақстанда Техникалық даму жөніндегі ұлттық агенттіктің мәліметі бойынша венчурлік қаржыландыру 10 жылдан астам уақыт бойы жұмыс істеп келеді. Бірыңғай бағалы қағаздардың тіркеушісінің статистикасы сәйкес, Қазақстанда «Тәуекелді инвестициялардың акционерлік инвестициялық қоры» негізінде 28 венчурлық қор тіркелген. Техникалық даму жөніндегі ұлттық агенттік бұл нарықтағы негізгі ойыншылардың бірі ретінде өз қызметінде қазақстандық және шетелдік инвесторлармен бірге 7 отандық венчурлық қорды қолдады.

Қазақстандағы венчурлық инвестициялардың ерекшелігі. Техникалық даму жөніндегі ұлттық агенттіктің PR-менеджері С.Ибраева атап өткендей, АҚШ венчурлық қаржыландырудың отаны болғандықтан, әлемдегі венчурлық капиталдың 70% жұмыс істейді, сондықтан инвесторлар үлкен ақшалай шығындар қаупінен қорықпайды. Еуропа бұл тұрғыда прагматикалық болып табылады, мұнда инвесторлар үлкен пайда алудың төменгі тәуекелін қалайды. Ал Азияда инвесторлар ұстамды болып келеді. «Мәселен, қазақстандық қорлар венчурлық жобаларды қаржыландыру кезінде мемлекеттік бюджеттен қаражатты пайдаланады. Жобаға өтініш беруші бастапқыда оның мемлекетке ақшаны қайтара алатындығын және оның жобасы шығынды болмайтынын алдын-ала болжауы керек. Германияда үкімет жанынан құрылған венчурлық қорлар өз қызметінде шығынға ұшырайды және олар үшін бұл қалыпты көрсеткіш.

Жергілікті венчурлық модельдің тағы бір айырмашылығы олардың жұмыс формасында. Батыс елдерінде көбінесе шектеулі серіктестік деп аталатын форма әрекет етеді. Шектеулі серіктестері пассивті инвесторлар болып табылады. Қор менеджері-бұл серіктестікті басқаратын бас серіктес. Бұл заңды форма серіктестердің тілектерін ескере отырып, келісім шарт деңгейінде қорды басқарудың шарттарын анықтауға және әр серіктестікті басқа серіктестердің қате немесе дұрыс емес әрекеттерінен қорғауға мүмкіндік береді.[2]

Сонымен қатар, құнды қағаздар нарығы шетелде айтарлықтай дамыған, бұл қаржыландырылған стартаптарға IPO-ға шығуға мүмкіндік береді. Дамыған IPO нарығының болмауы Қазақстандық инвесторлар үшін кедергілердің біріне айналуға. Қазақстанның басты айырмашылығы-венчурлық инвестициялауға жақсы дайындалған өтініш берушілердің аз болуы.

Қазақстан қаншалықты жиі және қайда инвестициялайды. «Сентрас» венчурлық қорының әкімшілік департаменттің директоры А.Муратованың айтуынша, қор 2005 жылы құрылғаннан бастап 300-ден астам инвестициялық жобалар Қазақстанның салалары мен аймақтарында қарастырылып, талданған болатын. 18 инновациялық жоба толығымен дайындалып, мақұлданды. 9 жобаға инвестицияланды, 4 жоба аяқталды. Қордың барлық жобаларын орындау барысында 200-ден астам жұмыс орны құрылып бюджетке 300 млн теңгеден астам салық салынды.

Техникалық даму жөніндегі ұлттық агенттіктің жұмыс істеуі кезінде 220-ден астам өтініш: жылына орта есеппен 22 өтініш қаралды. Жалпы, Техникалық даму жөніндегі ұлттық агенттіктің 18

индустриялық-инновациялық жобаны, 13 венчурлық қорды, 6 шетелдік венчурлық қор және 54 даму жобасын қаржыландырды.

Қор өкілдерінің айтуынша, көбінесе IT, телекоммуникация, балама энергетика, нано және биотехнология, медицина, өндіріс және жоғары технологиялық салалардағы жобалар қаржыландырылады.

Техникалық даму жөніндегі ұлттық агенттіктегі сәтті инвестициялық жағдайлардың бірі ретінде зиянды фосфоры бар қалдықтардан фосфор-калий және азот-фосфор-калий тыңайтқыштарын өндіруші ЖШС «Қарағанды фармацевтикалық кешені» және шөп дәрілерін тәжірибелік-өнеркәсіптік өндіруші және жоғары сапалы компьютерлік графика мен визуалдық эффектілер өндірушісі ЖШС «KazakhstanComputerGraphics» секілді кәсіпорындарды атап өтуге болады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту қорының бас директоры С.Кеттебековтың пайымдауынша, Қазақстанда венчурлық капитал нарығы қалыптасты. Алайда оның сапасы әлі де күмән тудырады. IT саласында бірде-бір венчурлық қор жоқ. IT жобаларына жеке инвестиция салатын жеке қорлар бар, бірақ олардың саны аз. Сонымен қатар Қазақстанда тиісті экожүйе жоқ. Бірінші мәселе-ақша жетіспеушілігінен емес, жетілмеген заңнамада болуы. 2003 жылы бағалы қағаздар нарығында сауда жасау үшін заңнама жасалды. Батыста бағалы қағаздар нарығында ұсынылған венчурлық қорлар да бар. Бірақ көбінесе тәуекелді инвестициялармен жеке қорлар айналысады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда заңды нысандағы бөлімшелік компаниялар бар. Бір жағынан, олар американдық нұсқадағы ЖШС-ге ұқсас. Негізгі жетіспеушілігі-бағалы қағаздармен операцияларды жүргізуге лицензия қажет. Венчурлық қорларда инвестициялар тікелей болатындықтан бұл мүлдем маңызды емес.

ЖШС-серіктестік. Сонымен қатар, қордың өзі заңды тұлғаны құруды қажет етпейді. Тек жеке заңнамалық негізі жоқ қоры бар серіктестер қауымдастығы жиналады. Бұл қорды басқаратын серіктестік бар. Яғни, жеке жиналған ақша пулы бар. Бұл пулды ЖШС-нің бас серіктестіктері басқарады. Себебі, венчурлық компанияның басқара алатын бірнеше қорлары болады. Батыс аналогымен Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасы арасында ымыраға келу ізделуде.

Екі стратегия қарастырып өтейік. Бірінші нұсқа-қолданыстағы заңнамалық базада жылдам іске қосу. Бұл венчурлық капиталдың экожүйесін қандай да бір жолмен дамытуға мүмкіндік береді. Екінші нұсқа-жаңа, арнайы ұйымдастырушылық-құқықтық формацияны құруды көздейтін үлкен өзгеріс. Бірақ заңды тұлғаның жаңа түрін құру ұзақ процедура болып табылады. Аналог жүргізсек, АҚШ-та ЖШС 20 жылдан астам уақыттан бері жұмыс істейді, ал оны мойындау 15 жылға созылды.

Өзірге заңнаманың бұл жетіспеушілігі венчурлық қордың құрылуына кедергі келтіруде. Өзара қорлар бағалы қағаздар нарығында жұмыс істеуге арналған, бірақ венчурлық қорлардың көпшілігі онымен жұмыс істемейді.

Екінші мәселе-инвестициялық мәдениет: стартапқа аз ғана үлесті немесе бірден тым көп ақша берілетіндіктен, бұл осы жобаны тәуекелге душар етуі мүмкін. Егер бастапқы кезеңде бір инвестордың үлесі тым үлкен болса, бұл жоба кейінгі қаржыландыру бағыттарына қызығушылық танытпайды.

Үшінші мәселе-кәсіпкердің өзінде болуы мүмкін. Себебі, кәсіпкерлермен байланысты көптеген мәселелер бар оның ішінде әлемдік нарықты білмеу мәселесін атап өтуге болады. Сондықтан, ұсынылған шешімдердің көпшілігі бір қаламен немесе Қазақстан Республикасымен шектеледі. Мысалы, IT нарығы ғаламдық сипатқа ие, ал ойластырылмаған жобалар жойылады, өйткені олар жаһандық бәсекеге төтеп бере алмайды. [3]

Ақпараттық және коммуникациялық технологияларды дамыту қорының бас директоры нарық тек жаһандық деңгейде дұрыс дами алатынына сенімді: «Бірақ қазір басты назарды Кедендік одақты аймақтағы өңделмеген тауашаларға аударға жөн. Ақпараттық технологиялармен байланған салалар: мұнай-газ өнеркәсібі, тау-кен металлургия, логистика, медицина, ауыл шаруашылығы және т.б. сұранысқа ие болатын ішкі нарық туралы ұмытпау керек. Бұл шешімдер әлемдік сапаға жауап беруі керек. [4]

Қорытындылай келе, С.Кеттебековтың пікірі бойынша нарықтық мәселелерді шешудің төрт негізгі жолын атап өтейік:

- Біріншіден, оқыту бағдарламалары инвесторлар үшін де, кәсіпкерлер үшін де мәселелерді шешуге көмектеседі.
- Екіншіден, салалық венчурлық қорларды құру және жылжыту қажет.
- Үшіншіден, қаражатты қолдау қаражаттары қажет.
- Төртіншіден, заңнаманы пысықтау қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. В.Я.Горфинкеля, В.А.Швандра. Малый бизнес. Москва 2007 -4956
2. Есть ли венчурный бизнес в Казахстане?
:http://vlast.kz/biznes\est_li_venchurnyj_kapital_v_kazahstane-3898.html
3. О.Е.Кузьмин, И.В.Литвин, Ю.И.Осик. Венчурный бизнес. Алматы 2018 -3626
4. Статья. В РК венчурный фонд может рассчитывать на 30% годовых: http://www.kursiv.kz/news/details/kompanii\v_rk_venchurnyy_fond_mozhet_rasschityvat_na_30_godovykh\

Жастар кәсіпкерлігін қолдаудың қаржылық моделінің тиімділігі

Ж.С. Хусаинова¹, Ж.М. Жартай²

¹Э.ғ.к., экономика және халықаралық бизнес кафедрасының профессоры,

²"6D050600-Экономика" мамандығы бойынша екінші курс докторанты
zhibekh11@mail.ru, zhartayzh@gmail.com

^{1,2} Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.

Аннотация: Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігі бүгінгі таңда қалыптасу кезеңінде. Жастар жалданып жұмыс істеу орнына, жеке шағын бизнес құру туралы альтернативасы туралы жиі ойланады. Өз ісін құру кезінде туындайтын көптеген міндеттер мен проблемаларға тап бола отырып, жас кәсіпкерлер әрқашан мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық қолдауға ие бола алады.

Кілт сөздер: жастар кәсіпкерлігі, стартаптар, мемлекеттік қолдау, гранттар, жобалар.

Жастардың әлеуметтік әлеуеті әлеуметтік ортаның микро - және макрофакторларының барлық жүйесінің көрінісі болып табылады. Бұл қазіргі жағдайда жастардың келесі қасиеттерін айқындауға мүмкіндік береді:

- жастардың негізгі қасиеті - ол шын мәнінде әлеуетті, мүлдем прогрессивті емес және регрессивті емес, ол кез келген бастамаларға дайын әлеуметтік потенция;

- жастардың мінез-құлықтық константасы ұрпақтық дуализм болып табылады: өмірлік тәжірибе мен әлеуметтік-тұрақты бағдарлардың жоқтығынан аға ұрпақтан тәуелділік, сонымен қатар, аға буынның мақсаттары мен әлеуметтік стандарттарын автономды жокқа шығару;

- бастапқыда экономикалық ұдайы өндіріс жүйесіндегі жастардың мәртебесінің төмендігі, материалдық игіліктерді бөлу үдерісіне қатысудың теңсіздігі;

- әлеуетті мүмкіндіктерге сүйене отырып, жастар барлық әлеуметтік топтардан ең жоғары мобилділікпен сипатталады;

- жастар жанашылдыққа бейім, креативті өндіріске барынша, яғни икемді шығармашылық, заманауи ойлауға бейімделген;

- жастар тарихи-мәдени драйвер болып табылады: ол қалыптасқан тарихи-мәдени ортаның өнімі, сонымен қатар оны жаңғырту локомотиві болып табылады.

Бизнес-сектордың ерекше сегменті ретінде жастар кәсіпкерлігінің бірегейлігі жастардың жас және жеке сипаттамаларының ерекшелігіне, оның әлеуметтік мәртебесі мен мінез-құлық үлгілеріне, сондай-ақ осы әлеуметтік топтың жоғары қозғалыстылығына, белсенділігіне және бейімделуіне байланысты.

Жастар кәсіпкерлігін қаржылық қолдаудың қолданыстағы моделі мынадай негізгі құралдардан тұрады:

- екінші деңгейдегі банктерде (ЕДБ), лизингтік компанияларда және микроқаржы ұйымдарында қаражатты шартты орналастыру арқылы жас кәсіпкерлердің қызметін қаржыландыру;

- жас кәсіпкерлер үшін кредиттер және қаржы лизингі шарттары бойынша сыйақы ставкасын субсидиялау;

- жас кәсіпкерлердің несиелерін ішінара кепілдендіру.

Қазіргі уақытта "Даму" кәсіпкерлікті дамыту қоры" АҚ жастар кәсіпкерлігін қаржылық қолдаудың жоғарыда аталған құралдарын іске асыратын негізгі ұлттық даму институты болып табылады. Олардың талдауына толығырақ тоқталайық.

Жастар кәсіпкерлігін қолдаудың қолданыстағы қаржылық моделінің бірінші құралы - бұл кәсіпкерлерді кейіннен қаржыландыру үшін ЕДБ, лизингтік компаниялар мен микроқаржы ұйымдарында қаражатты шартты түрде орналастыру бағдарламалары.